

Uredništvo i uprava
ZAGREB, MASARYKOVA 28a
Telefon 67-80
Uredništvo in uprava
za Slovenijo in slovenski del
Julijiske Krajine
LJUBLJANA, Erjavčeva 4a

GLASILLO SAVEZA

JUGOSLOVENSKIH EMIGRANATA IZ JULIJSKE KRAJINE

ISTRÀ

BELVEDERSKA ARBITRAŽA

U Beču su se sastali njemački ministar vanjskih poslova von Ribbentrop i talijanski ministar vanjskih poslova grof Ciano da presude spor između Čehoslovačke i Madžarske. Madžarska i Poljska su tražile zajedničke granice i time diobu Podkarpatske Rusije, a Madžarska i velik dio Slovačke. Ni nakon nekoliko konferencija između Madžara s jedne, a Slovaka i P. Rusu s druge strane, nije došlo do sporazuma, pa su Čehoslovačka i Madžarska pristale na arbitražu i unaprijed prihvatile odluke Njemačke i Italije. Odluka je pala 2. o. m. naveče u Beču u dvorcu Belvedere i po toj odluci gubi Čehoslovačka u svemu 13.200 kvadratnih kilometara i 1.000.000 stanovnika. Čehoslovačkoj ostaje samo Nytra i Bratislava, dok Madžarska dobiva Nove zamke, Levenc, Komarno, Lučenec, Košice i Mukačevu.

Bečki dopisnik beogradske »Politike« javlja svome listu da je ta arbitražna odluka ispala teška za Čehoslovačku. Ne samo da će Slovaci morati da ustupi Madžarskoj Lučenec, Levice, nove saobraćajne veze sa Prikarpatskom Rusijom nego isto tako i Košice, najvažniji privredni i nacionalni centar u srednjoj Slovačkoj.

Još teže pogodjena je belvederskom arbitražom Prikarpatsku Rusiju. Ona je izgubila ne samo svoj administrativni centar Užhorod, koji će pripasti Madžarskoj nego i svoje najvažnije privredno mjesto Mukačevu.

Jedina željeznička pruga koja kroz Čehoslovačku od Košica ide prema istoku ka rumunjskoj granici prekinuta je ne samo kod Košica nego još na dva mesta, isto tako kao i sve glavne ceste i telefonski kablovi.

Današnji ostatak Prikarpatske Rusije koji ostaje u Čehoslovačkoj potpuno je nesposoban za život, i sve njegove komunikacije upućene su prema jugu uzduž nove Madžarske. Jedini drum koji ostaje na teritoriju Prikarpatske Rusije je jedan sreski put koji vodi iz Velikog Berezna na zapad i koji nije sposoban da podnese veće terete od jedne i pol tone.

Iako Madžarska nije formalno postigla potpuno ispunjenje svoga zahtjeva za zajedničkom granicom sa Poljskom, ipak time što je Prikarpatska Rusija saobraćajno potpuno otsječena od ostale čehoslovačke države ona je de facto upućena sasvim na Madžarsku i uključena u njenu privrednu oblast.

Nema sumnje da nova Čehoslovačka neće biti u stanju da stvori nove saobraćajne veze sa Prikarpatskom Rusijom, utoliko prije što bi to iziskivalo ogromne troškove, jer je ostatak Prikarpatske Rusije čisto planinska i pasivna oblast.

Madžarski maksimalni zahtjevi obuhvatili su teritorij od 14.106 kilometara na kojem živi stanovništvo od 1.346.000 duša. — Poslije ove belvederske arbitraže Madžari su ipak postigli skoro 90 posto svojih zahtjeva.

Milijun stanovnika koje će Čehoslovačka morati da ustupi Madžarskoj sačinjavaju oko 600.000 Madžara, 350.000 Slovaka i Rusina i oko 50.000 Nijemaca.

Što se tiče Košica oko koje se naročito vodila velika borba u posljednje vrijeme izbrojeno je 1930 godine prilikom posljednjeg popisa 42.245 Slovaka, 11.504 Madžara, posred 3.354 Nijemaca. Isto tako u Lučencu izbrojeno je 8.725 Slovaka i 4.007 Madžara. Što se tiče Prikarpatske Rusije cijeni se da broj stanovnika koji će biti ustupljen Madžarskoj iznosi oko 220.000 od koga su broja oko 70.000 Madžari, 50.000 Slovaka i 80.000 Rusina.

Iz svih ovih brojeva vidi se da madžarski zahtjevi, koji su bazirali na statistici od 1910 godine, za koju se dokazivalo da je bila netačna ne pretstavljaju etnografske granice u Slovačkoj i Prikarpatskoj Rusiji.

U Pragu je ta odluka izazvala težak dojam, ali se uza sve to izražava odlučnost za daljnji rad i u okrnjenim granicama. O arbitraži u Beču je izdano odmah uveče službeno saopštenje u kojemu se kaže kako su Madžari u svojim zahtjevima išli tako daleko, da su htjeli plebiscit za cijelu Slovačku i Potkarpatsku Rusiju i da su tražili za sebe i Bratislavu i Nystru i zajedničku granicu s Poljskom. Sve ovo značilo bi prestanak egzistencije Prikarpatske Rusije. Postavili smo se na etnički princip i naši su predlozi bili osnovani na statističkoj i etničkoj bazi. Međutim arbitraža u Beču dala je Madžarskoj i mnoge krajeve, u kojima je madžarski živjal u manjini. To je težak udarac za nas, ali mi ne ćemo kloniti duhom u izgradnji naše federalne države. Ministri Tiso i Vološin izjavili su odmah poslije publikacije odluke u Beču, da

KOMESARIJAT ZA MANJINE U RUMUNJSKOJ

Pokušaj uređenja manjinskih problema — Principi manjinske zaštite — Brojno stanje manjina u Rumunskoj

Rumunjska vlada je još 4. augusta o. g. osnovala Generalni komesarijat za manjine pod pretdsjedništvom ministarskog savjeta. Njemu spada u dužnost da vodi nadzor nad primjenom svih zakonodavnih i administrativnih odredaba koje se odnose na narodne manjine i da u slučaju potrebe traži pomoć nadležnih vlasti da bi se osigurala točna, jedinstvena i pravedna primjena. Uglavnom, u okviru svoga rada Generalni komesarijat imat će dužnost da vodi računa o slijedećem:

1. Svi Rumunji bez obzira na svoje etničko porijeklo ili vjeru, dužni su da smatraju svoju otadžbinu kao najvažniju bit svoje egzistencije.

2. Rumunski građani bez obzira na jezik ili rasu, ili vjeru, jednaki su pred zakonima, koje su dužni da poštuju i da im se pokoravaju.

3. Zakoni omogućavaju svima rumunskim građanima, bez razlike na jezik, rasu ili vjeru, ista građanska i politička prava, jednako postupanje i jednakе garancije.

Prema tome rumunski građani koji pripadaju narodnim manjinama mogu slobodno da se služe svojim materinjim jezikom, u pogledu svoje vjere, štampe, svojih ličnih ili trgovачkih odnosa, kao i na sastancima i skupština kojima su odobreni na osnovu zakona.

Isto tako bit će im osigurane potrebne olakšice, radi upotrebe materinjeg jezika pred sudskim instanicama. Isto tako pripadnici narodnih manjina u Rumuniji mogu takodje na svoj trošak državljati i upravljati dobrovornim, vjerskim ili socijalnim ustanovama, kao i školama ili kakvim drugim uzgojnim institucijama, sa pravom da u njima mogu da se služe svojim materinjim jezikom i da isporučuju svoju vjeru bez ikakvih zapreka.

U mjestima gdje se nalazi veliki broj pripadnika narodnih manjina njihove institucije uzgojnog, vjerskog ili dobrovornog karaktera primat će, iz državnog budžeta ili iz lokalnih budžeta, one subvencije koje su u gornjem smislu predviđene.

Što se tiče javne nastave, u mjestima koja su nastanjena u velikom razmjeru pripadnicima narodnih manjina,

rumunjska vlada omogućit će sve potrebne olakšice, da se djeci ovih manjina osigura školovanje na njihovom materinjem jeziku u državnim osnovnim školama. Najzad, pripadnici narodnih manjina mogu da vrše svoje profesije i zanate pod istim uslovima, kao i ostali rumunjski građani, pa tako mogu biti primani i u državnu službu.

Pretsjednik odbora, koji je izradio taj načrt, sveću prof. Silviju Dragomira iz Kluja, odlični poznavalac, obrazložio je početkom septembra u londonskom »Tmesu« principu na kojima počiva taj načrt i iznio je rumunjsku konцепciju o manjinskim pitanjima, koja se sastoji u tome, da »problem manjina, koji se pojavio iza Svjetskog rata, ne bi nikada došao u ovakvo stanje u kome se danas nalazi, da nisu po srijedi bili izvjesni strani uticaji i da se pitanje manjina nije vezivalo sa pitanjem revizije ugovora o miru«.

Zatim u istom članku iznosi prof. Dragomira brojčani odnos manjina i Rumunja prema rumunjskom službenom papisu od 1930. Po tim podacima,

Rumunjska ima 5.076.000 osoba, koje pripadaju narodnim manjinama. To je više nego četvrtina cijelog Rumunjske.

Ima 17 narodnih manjina u Rumunjskoj ali su najvažnije skupine Madžara, Nijemaca, Ukrajinaca i Židova. Druge su mnogo slabije brojem i svojim značenjem, a te su Poljaci, Srbi, Česi, Slovaci, Bugari, Rusi, Grci, Armenici, Tatari i Gaguzi. Ove manje etničke grupe nisu

vitalan faktor u rumunjskom državnom životu. No one zajedno broje 1.547.000 ljudi.

Najbrojniji je manjinska grupa madžarska, koja broji 1.425.000 ljudi. Ona međutim ne tvori kompaktan masu, osim u današnjoj pokrajini Sacui. Drugi su Madžari tako raštrkani, da ne tvore većinu u ni jednom okrugu, a samo u jednoj ili dvije manje upravne jedinice. U Sedmogradskoj prevladavaju Rumunji. Madžari su brojni jedino u gradovima i duž uskog ruba zapadne granice Rumunjske, gdje se oni mijesaju s Rumunjima.

Nijemci u Rumunjskoj broje 745.000 ljudi, ili 4,1 posto od cijelokupnog pučanstva Rumunjske.

Nijemci su u Rumunjskoj podijeljeni u dvije grupe: Sase i Švabe. Oni su podijeljeni i geografski, te su raštrkani u onim trim pokrajinama, koje je mirovni ugovor dodijelio Rumunjskoj.

Ukrainjaci manjina broje 582.000 te je od važnosti jedino u Bukovini, gdje se naselila tokom prošlog stoljeća, pomagana od Austrije(?), koja je ujek bila majstor u miješanju etničkih skupina. Kako Ukraineri broje samo 3,2 posto od cijelokupnog pučanstva Rumunjske, nisu s etničkog gledišta tako važni, koliko druge narodne manjine.

Židovi tvore brojčano četvrtu skupinu narodnih manjina.

U predračnoj Rumunjskoj, premda je u njoj postojao židovski prbolem on se ujek odnosio samo na pitanje legalnog položaja i prava individua, koji su se bili nedavno uselili u zemlju. Židovi su naučili rumunjski jezik i nisu nikada pokazivali tendenciju, da tvore posebnu narodnost. Židovi broje danas u Rumunjskoj 757.000 ljudi. Ne tvore kompaktan masu, već su raštrkani diljem zemlje, te većinom nastavaju u gradovima. Spomenute manjinske grupe pune se razlikuju po svojim političkim i ekonomskim tendencijama.

Jedino su Madžari i Nijemci bili politički aktivni.

Ostavljeni bez vodja nakon što su pripali Rumunjskoj, Madžari su brzo organizirali, zahvaljujući svojoj inteligenciji i bogatoj kulturnoj i ekonomskoj baštini, koju su naslijedili od propale monarhije. Oni su uspjeli okupiti svoje mase i braniti svoje interese te su se prilagodili novim uslovima opstanka.

Nijemci su također uspjeli, da se organiziraju, premda su raštrkani i premaju se su njihove političke tradicije različite. Nijemci u Rumunjskoj vodjeni su od Sasa, koji su bili tako dugo povlašteni za vrijeme feudalne Madžarske. — Oni su se brzo prilagodili novim okolnostima, te oni povećavaju svoju ekonomsku i kulturnu snagu. Švabe u Banatu nacionalno su se osvijestili pod upravom rumunjskih oblasti, koje su im dale poticaj osnivanjem njemačkih škola i davanjem slobode i pomoći, da se emancipiraju od madžarskog katolicizma.

Židovski je problem mnogo složeniji, te je nedavno postao akutan zbog dva razloga. Prvi je, da se je broj Židova povećao neprekidnim doseljivanjem s one strane Dnjestra i iz drugih susjednih država. Drugi je, da je židovska prevlast u financijama, industriji i trgovini postala osobito uočljiva za vrijeme svjetske ekonomske krize, te je dala poticaj reakciji medju Rumunjima i sklonulu rumunjsku vladu, da poduzme potrebne restrukturne mjere. To znači, da se vrši revizija državljanstva svih Židova u Rumunjskoj, što tumači tendenciju rumunjskih vlasti, da osiguraju Rumunjima odgovarajući udio u ekonomskom životu zemlje.

Problemi narodnih manjina gomila su se iz godine u godinu, a njihovo je rješenje bilo stalno odgađano i radi pomanjkanja jedinstvene concepcije o politici prema narodnim manjinama.

a osobito radi pomanjkanja odgovornosti

Pravo nije materija koja se može dijeliti na fragmente. Po svom duhu i u praksi pravo se ima smatrati kao jedno i nedjeljivo.

N. Chamberlain

stranaka i njihovih izbornih interesa. Vanjski utjecaj, a osobito revolucionistička propaganda doprinijeli su stvaranju atmosfere, koja je bila protivna rješenju pitanja narodnih manjina. Novi rumunjski ustav od 27. februara o. g. obećaje apsolutno jednakost narodnim manjinama. Kraljevskim dekretom od 4. maja o. g. osnovana je posebna komisija, a uredba od 4. augusta ove godine određuje dužnosti te komisije. Ta uredba ne sadržava ništa drugo, nego odredbe mirovnih ugovora, novog ustava i već postojećih zakona o narodnim manjinama. No ona u najjasnijoj formi ističe volju rumunjskih zakonodavaca, da se poštuje princip ravnopravnosti, u pitanju narodnih manjina, kaže prof. Dragomira.

Na koncu rumunjski pisac ističe, da zna, da će u svom radu naići na mnoge poteškoće, ali da se nada, da će komisija za narodne manjine izvršiti svoju zadaču u duhu danih joj smjernica. No, zaključuje on, trebat će stanovito vrijeme, dok ona ostvari tu zadaču. — Zanimljivo će biti ako citiramo i jedno češko mišljenje o tome. U posljednjem broju praškoga »Slovenskog Prehleda« piše Joseph Fiala pregledan članak »Sudbina slavenskih manjina u Rumunjskoj« i iznosi svoje mišljenje o osnivanju Generalnog komesarijata, pa, među ostatim, kaže:

»Statut o manjinama u Rumunjskoj je akt vanjske politike. Htio je pokazati da Rumunjska nema nerješenih manjinskih pitanja i time odbiti zahtjeve za povraćaj manjina. Statut je, dakle, taktički manevr i mogao je postati u doba kada je i kod nas vladalo osvjeđenje da se manjinska pitanja mogu rješiti u granicama države.«

MADŽARSKA ŠTAMPA U RUMUNJSKOJ

Bukureštanski list »Romania« objavljuje zanimljiv članak o razvitku madžarske štampe u Rumunjskoj, te ga usporedjuje s razvitkom rumunjske štampe u Transilvaniji, prije njena prijenosa Rumunjskoj. U godini 1923. izlazio je u Transilvaniji gotovo 330 periodičnih listova na madžarskom jeziku, a taj je broj do godine 1936. skočio na 396. Početkom ove godine izlazio je u Rumunjskoj na madžarskom jeziku 39 dnevnika, 83 tjednika i 196 drugih periodičnih listova. Na 1.500.000 Madžara u Rumunjskoj održava prema tome 318 povremenih publikacija, dok su četiri milijuna Rumunja u Transilvaniji imala godine 1914. samo 39 periodičnih publikacija, od kojih su bila samo dva tjednika. List dolazi do zaključka, da se madžarska štampa u Rumunjskoj nalazi u daleko boljem položaju nego manjinska štampa u Madžarskoj. Dok 600.000 Nijemaca u Madžarskoj imaju samo 10 povremenih publikacija na njemačkom jeziku, dote 700.000 Nijemaca u Rumunjskoj imaju 22 dnevnika, 52 tjednika, 85 časopisa, te 28 drugih publikacija. Isto tako 300.000 Slovaka u Madžarskoj imaju samo jedan jedini list na svom materinskom jeziku, dok 60.000 Rumunja u Madžarskoj nemaju u općenikvog svog organa.

NAJVIŠE ŠTO MOŽEMO

pružamo našim čitateljima. Ako se uvaže sve prilike, treba priznati da list daje najbolje što se može dati u interesu našega naroda u emigraciji i kod kuće. Mi nastojimo upoznati i ostalu javnost sa našim pitanjem tako, da naše pitanje postane općenarodno pitanje. Da nije nešto

NAJNOVIJE o ENGLEZIMA

PRIČA O OČAJNOM SAMOUBOJICI

Htio se objesiti, ali konopac se prekinuo.
Htio se ubiti, ali revolver nije okinuo.
Htio se udaviti, ali neko ga je izvukao.
Skočio je s prozora, ali je pao na razapeto platno.

Tada je došao na sjajnu ideju:

Uzeo je ladju, izvjesio na njoj britansku zastavu, i otisnuo se na Sredozemno More.

Imao je uspjeha: na ladju je pala jedna bomba i raznijela je na komadiće.

(»Izbora«)

BRITANSKI LAV

U Rimu se ovih dana pripravlja ova dojetka: »Ako britanskog lava potegnete za rep, on otvorite čeljust i pokaze vam — lažne zube.« (New Statesman and Nation.)

NA MONAKOVSKI KONFERENCI

Gospoda moja preložili ste vojno na ne-določen čas. Sedaj imate dovolj časa, da se temeljite prepriavite nanjo.

DEBELUHAR

A: Glej ga, angleškega »gentlemana«, kako je rejen.

B: I, kaj bi ne bil, ko pa vsako besedo sne!

EDINA NADA ANGLIJE

Angleški geologi so ugotovili, da se Anglija vsako leto pogreze za 20 cm v morje...

NOV DENAR

Listi poročajo, da so se predstavniki Francije, Anglije, Italije in Nemčije sporazumieli radi tesnejšega gospodarskega sodelovanja teh držav ter ustavove valutno-zvezo. Plaćilna enota skupnega denarja se bo imenovala »čeh«.

Letopis Italijanske Kraljevske Akademije

Italijanska kraljevska akademija (Reale accademia d'Italia), najvišja znanstvena ustanova v Italiji, je bila ustanovljena leta 1926. Kakor podobne ustanove v drugih državah izdaja tudi italijanska akademija vlogo letopis, v katerem poroča o svojem delovanju. V zadnjih letih akademija ni objavila letopisa, ker se strogo držala naredbe o štedenju v zvezi z abesinsko vojno. Zato je naknadno skušala zamujen nadomestiti in je pred kratkim izdala letopis za leta 1934–37, ki obsega 648 strani.

Od tako visoke znanstvene ustanove bi pričakovali da bi v vsakem pogledu bila na višini. Temu pa žal ni tako.

Tako čitamo na pr. v biografiji Gabriela D'Annunzija na str. 89, kjer se naštevajo njegova odlikovanja tele spakaderanke: Veliki Kribach in Fatti Krib.

Na strani 196 se navajajo prevodi Papinejih spisov v srbohrvaščino. Dočim je srbski prevod »Istorijske o Hristus« v cirilici pravilno naveden, sta hrvatska prevoda tako napisana:

»Dokoncali Covek, Zagreb, Jadanje Slovo 1935« in »Povijest Kristova. Zagreb« Senj 1936«.

Nekolikočetja pozornost za naš jezik bi bila umestna. Tudi bi bilo priporočljivo, da si nabavajo tipe za črke č, š, ž in ē, kože imajo tipe za kitajskino, japonsčino, armenčino, in druge jezike. Zanimivi so tudi razlogi, s katerimi so bili imenovani nekateri člani akademije. Tako čitamo na strani 141 glede Alberta De Stefani sledče:

»...Sodeloval je pri osvoboditvi Genove od rdečih tiranije in se je boril ramo ob rami zlasti z Francescom Giuntom proti avtonomističnemu režimu na Reki, proti zalezovalni tendenci k upravnemu separatizmu in proti omahljivosti vlade nasproti drugorodcem. Vodil je obenem z Achillejem Staracejem, Francescom Giuntom in Robertom Farinaccijem fašiste pri zarvetju Bocna in Tridenta (v oktobru 1922), s čimer so bile poražene avtonomistične direktive povojnih vlad v odrešenem ozemljju.«

NOVI BANKOVCI ZA ITALIJANSKE KOLONIJE

Trst, oktobra, 1938. — (Agis) — S posebnim vladnim odlomkom je bila Banca d'Italia pooblaščena, da izda novo serijo bankovcev po 1000, 500, 100 in 50 lir. Ti bankovci bodo veljavni in bodo smeli cirkulirati le v italijanskih kolonijah v Afriki.

Ob tej priliki so vsi italijanski listi prinesli obširne članke, v katerih poudarjajo potrebo in važnost te odločbe, ki naj okrepi ekonomski potencial novo pridobljenih krajev v Afriki. Poudarjajo, da bo ta odločba vzpostavila nov red v denarnem obotku, ki da je neobhodno potreben za nove iniciative v pogledu napredka produkcije. Ureditev denarnega obotka v kolonijah bo omogočila in osredotočila prihranke in trajne investicije v kolonijah samih. To naj bi bil glavni namen in temeljni podlaga italijanske kolonizacije, ki ni posledica kakšnih avantur in kapitalističnih hazardnih špekulacij, kot se je dogajalo to v prejšnjih časih v raznih pokrajinal Amerike in Afrike, ampak baziira na vztrajnem delu in zdravi sili italijanskega imperija.

TRST IZVOZNA LUKA NJEMACKE

Poslednji dogadaji u Srednjem Evropi imat će posljedice i za trščansku luku. Već smo u par navrata citirali pisane »Picola« o budućnosti trščanske luke obzirom na pripojenje Austrije i Sudeta Njemačkoj i na preorientaciju čehoslovačke politike. S tim problemom bavi se i strana štampa, pa tako i pariški »Temp« u jednom članku u kojem razmatra ekspanziju Njemačke piše i ovo: — U izvjesnim njemačkim krugovima, koji su obično dobro i ispravno obavijesteni, izražava se mišljenje, da će Njemačka i Italija skupno proučiti mogućnost, kako bi se pospješila izvozna trgovina kolonijalne robe iz talijanskog imperija u Njemačku. Zato pak dolaze u obzir samo dvije sjevero-talijanske luke t. j. Trst i Genova. S time u vezi bilo je koliko se talijanske toliko i sa njemačke strane izraženo mišljenje, da bi najbolje bilo, kad bi se u te dvije sjevero-talijanske primorske luke, ili bar u jednoj od njih ustanovila posebna

njemačka slobodna zona. O prilagođenju talijanskih željezničkih tarifa do sada nije povedena riječ.

Pored toga drugi francuski listovi napominju kako neki znaci govore, i zato, da Italija ne bi rado gledala zamah njemačkog gospodarstva u pravcu prema Sredozemnom moru. Nego, takva gledišta sada, otkad postoji tjesna saradnja obaju imperija, uopće otpada i Njemačka će moći da računa na dobrotan odjek u Italiji, kad bi izrazila želju za vlastitom slobodnom zonom u jednoj ili drugoj od spomenutih sjevero-talijanskih luka, jer bi od toga imala koristi i Italija, od koje bi Njemačka u velikoj mjeri kupovala kolonijalne proizvode iz Afrike. Razumije se, da bi Njemačka radije vidjela, da joj se stavi na raspolaženje Trst, koji je od njemačke granice udaljen samo nekih 100 kilometara i s kojim ima mnogo bolje željezničke veze nego li s Genovom.

Proračun Istre

Pula, nov. 1938. — Istarski pokrajinski odbor je na svojoj posljednjoj sjednici pripremio proračun za 1939 god. Pri stavljanju proračuna morao je odbor imati u vidu zahtjeve vlade, koji se sastaju u tome da se pokrajinski prirez, trošarine i ostale vrste poreza ne povećava, da se usprkos toga predviđa manja državna dotacija za smanjenje budžeta i da se uza sve to urede pokrajinske ceste koje su u slabom stanju. Na tim osnovama je izradjen budžet u visini od 11.701.000 lira rashoda. Državna dotacija je smanjena za 100.000 lira, a prirez na zemljišni posjed ostao je kao i ove godine 200%.

Rashodi su veči od priroda za 701.000 lira, koje će večim dijelom pokriti državna dotacija sa 661.000 lira. U redovnim izdacima predviđena su 3 milijuna lira za troškove liječenja kromičnih bolesnika, borbu protiv tuberkuloze, novi higijenski zavod i slično. Za srednje škole će pokrajina dati oko četvrt milijuna, a veće potpore će dobiti biskupski konvikt u Kopru, društvo »Italia Redenta«, puljski školski patronat i slične ustanove. Za uzdržavanje i popravke cesta predviđeno je 1 milijun i 415.000 lira, a za amortizaciju zajma od 2.830.000 lira kojega je pokrajina bila sklopila za zemljišnu obnovu (isušivanje, otkup zemljišta, kolonizaciju) otplaća 200.000, dok je za poljodjelstvo određeno svega 156.000 lira, koje će dobiti pokrajinski poljodjelski inspektorat, dok je 345.000 određeno za gradnju policijskih kasarna i stražarnica, a za ženidbene zajmove 55.000 lira.

„Šuma carstva“ u Kanfanaru

Pula, nov. 1938. — Kod Kanfanara je na dan obljetnice »Marcia su Roma« osnovana uz velike svečanosti šuma koja će se zvati »Bosco dell' Impero«. Prije toga su položili cvijeće na grob palog fašista Bevčara u Dragi, a zatim su funkcioneri stranke zasadili prve simboličke mladice te nove carske šume.

Smrtna nesreča

Pula, nov. 1938. — Josip Zarić iz Kršana obarao je stablo s jednim drugom, ali se stablo prevrnilo na njega i pragnječilo ga. Brže bolje su ga prevezli u bolnicu u Pulu, ali je na vratima operacione sale podlegao ozljedama.

Popis velikih familija

Pula, nov. 1938. — U krilu stranke je kraljevskim dekretom od 22. novembra 1937 određeno da se vodi posebni spisak obitelji sa puno članova. »Corriere istriano« objavljuje prvi spisak velikih familija Labinske općine. Da neko bude unesen u taj spisak morao je imati u junu prošle godine sedmero žive djece, zakonite ili nezakonite, a od mrtvih se u taj broj računaju oni koji su poginuli u ratu ili su izgubili svoj život u borbi za nacionalnu stvar (causa nazionale). Svaki ko nije upisan, pozvan je da reklamira preko općine to svoje pravo.

Dolazak riječkoga biskupa

Sušak, 1. novembra. U subotu naveče stigao je iz Trsta na Rijeku novi riječki biskup Ugo Camozzo, te mu je priredjen svečani doček. Dočeku su prisustvovali predstavnici vojnih, civilnih, kao i crkvenih vlasti, te velik broj građanstva.

Jučer u nedjelju služio je novi biskup svoju prvu pontifikalnu misu, pod kojom je održac propovijed i podijelio blagoslov svojim vjernicima.

Nov drog za zastavo

Podbrdo, novembra 1938. (Agis) — Časopis je že večkrat prineslo vesti o postavljanju drogov za zastave v posameznih krajih, največkrat v vasesh, kjer so sedeži županstev v fašističnih ustanov, dočim so bili manjši kraji do sedaj izvezeti. Nemški Rovt, majhna vasica na pobočju Črne prsti, pa je dobila dne 9. t. m. tak drog, na posebno prizadevanje vaškega načelnika in gostilničaria Rejca. Ta je imel veliko dela in truda za potrebu organiziranje med vaškim prebivalstvom za postavitev tega droga.

Sadjaratvo peša

Il. Bistrica, novembra 1938. (Agis) — V gotovih predelih našega okraja je nekdanji cvetela sadjereja, ki je bila kmetu skoraj glavni vir dohodka. Gotove vrste sadja so izvazali, ali pa predelavali v vino in žganje. Zadnja leta pa se opaža, da so kmetje popolnoma zanemarili sadjerejo zaradi česar se manjša pridelek in kakovost sadja. Poleg tega pa so se na gotovih vrstah sadnega drevja pojavile nevarne bolezni, ki uničujejo iz leta v leto cele nasade tako, da bo v nekaterih krajih sadjereja polagoma popolnoma uničena.

„MIR JE REŠEN“!

Še ni dolgo tega, mogoče par mesecev, ko smo čitali v časopisih izjava angleškega državnika, ki je imel v rokah skrb za obroževanje svoje države. On je dejal da je Anglija pripravljena na vse in gorie onemu, ki bi moral občutiti njen vojaški silo, sploh bi bilo nečloveško od nje, če bi sprožila in spravila v tok svoj vojni aparat proti komurkoli.

To je bilo pred Monakovim, ko so se pokazali nedostatki njene sile, iz česar bi se še dalo sklepati, da je bil nasprotnik močnejši. Ko danes listamo po časopisih pa znova čitamo: »Posebni krediti Anglije za obroževanje«, »Izpopolnitev del na Magnotovi liniji«, »Nemčija gradi velikanske utrdbe«, »Italija izpopolnjuje svoje letalstvo in gradi podmornice«, »Ruski proračun za vojsko znaša letos 300 milijard Din.« itd. Te vesti krožijo že ves pretekli mesec in po listih se javljajo že druge izpopolnitve teh golih navajanih. Ko to čitamo ne moremo preko resnega dvoma o resničnosti v naslovu navedenega gesla. Mir torej ni rešen; vojna, ki je bila na pragu je le začasno odložena, da bodo v tem času značili nova in izpopolnili stara morenna sredstva, da bodo bolj učinkovita. Toda, kdo bo plačal ceho pri tem? — Ž. i

Drobiz

Cleveland. — Dne 15. oktobra je v bolnišnici umrl John Poliš za poškodobami, ko ga je dva dni prej povožil avto med potjo z dela. Star je bil 58 let in rojen v Skadanščini. V Ameriki je bival 32 let in tu zapušča dva sinova in tri hčere.

Gorica. — Pod vlak je prišel 31-letni Kumar Josip iz Ločnika. Domnevajo, da je Kumar po nesreči prišel pod vlak, ko je hotel prekorati žel. progo in ni pri tem opazil tovarnega vlaka morda, ker je bil precej vinjen. Drugi pa domnevajo, da ga je grizla vest, ker je v prepriču z lopato ranil brata, mislec da ga ubil.

Gorica. — V četrtek, 27. oktobra je bil pri knezonadškofiskem ordinariatu v Gorici umeščen za idrijskega dekanu msgr. Lojze Filipič, župnik in dekan v Grgarju. Za župnega upravitelja na Vrabčah na Vipavskem je bil umeščen J. Dobolo, ki je beneški Slovenec in je pred leti prišel v našo nadškofijo ter je bil župni upravitelj v Zgoniku na Krasu. Od tam je šel za vojaškega duhovnika v Abesinijo, odkoder se je pred kratkim vrnil.

Gorica. — Pri St. Petru je 24-letni Marij Jug iz Bukovice pobiral staro želeno. V zemlji je našel veliko granato, ki jo je hotel odkopati. Pri tem je granata eksplodirala in smrtno nevarno ranila Juga, ki je kmalu nato podlegel. Iz Gorice je prihitela sodnijska komisija, ki je ugotovila nesrečo.

Koper. — Trije mladeniči in sicer Bestjak Valeri, Vatovec Bruno in Vatorec Ivan iz Češarjev so napadli mlekarico Francko Oleničevu, ko je se je peljala na voz u proti domu. Oleničeva se jih je otepala z vsemi silami ... kar so napadali zbežali. Oblasti so kmalu potem areštale napadalce.

Trst. — Oblasti so aretrale 11 takovih telefonske žice, ki so v zadnjem času izvršili 17 tativ bakrene žice s telefondrov. Državi so povzročili okoli 30.000 lir škode. Med temi so ... i Čok, Antonija Zavnik in Franc Metljak.

Trst. — Kolesarju 24-letnemu Jakobu Siliču so nenašoma popustile zavore pri biciklu in ni mogel zaradi tega ustaviti kolesa, ki je z vedno večino ... in tekelo po strmi ulici. Pri tem se je nesrečni Silič zaletel z vso silo ob zid in si zlomil lobanje. V bolnišnici je po nekoj urah umrl.

Trst. — 24-letni Marcel Velikonja je hotel pomagati nekemu mladeniču, katerega sta preteplala ... neznanca, ki pa sta še njega preteplila, tako da je moral po pomoč v bolnišnico.

Trst. — Oblasti so aretrale Alojza Žerjala, ki je umoril Rozalijo Godničevu. (O dogodku smo poročali v zadnji številki). Ževelj je, da bi še enkrat videl svojo žrtev in se je neopazno prikralj v sobo, ko so ravno nesrečno Rozalijo devali v krsto. Policisti, ki so bili zraven so ga takoj aretrirali.

NAŠA KNJIGA IN REVIJA V JULIJSKI KRAJINI

Odlomek iz predavanja o priliki razstave slovenske knjige v Ljubljani

V prihodnji številki ljubljanske revije »Misel in delo« bo izšel ta-le prikaz.

Število slovenskih knjig, ki so bile v letih 1919–1937 natisnjene v Gorici in Trstu, je resnično veliko. Okroglo 600 knjig v našem jeziku. To pomeni povprečno po 30 knjig na leto. Seveda niso bila vsa leta enako plodovita. Prvo leto po vojni je dole 15 knjig, število je nato stalno rastlo, le prvo leto po nastopu fašističnega režima kaže nenaden padec na prvotno stanje.

Višek je doseglja knjižna produkcija leta 1931,

to je leto dni potem, ko je morala prenehati zadnja slovenska periodna publikacija. Nato opažamo zopet strm padec. Leti 1935 in 1936 iskazujeta komaj po deset knjig, vsaj po letnicah na naslovni strani, resnično pa je tudi od teh knjig marsikatera smela med čitatelje šele leta 1937, ko se je sklenil prijateljski pakt med naše državo in Italijo. Število knjig se je lani zopet povišalo, vendar je dosegel komaj polovico viška iz leta 1931. Tudi tekoče leto ne zaostaja za lanskim. Da bi zopet mogli doseči nekdanje stanje je vsaj po sedanjih prilikah praktično nemogoče, kajti tedaj so se tiskale slovenske knjige v treh tiskarnah: v Narodni tiskarni in v Katoliški tiskarni v Gorici ter v tiskarni »Edinstvo«. Danes pa tiska slovenske knjige samo še tiskarna v Trstu, ki je času primerno moral svoje ime izpreminiti v »Tipografia consorziale«.

Še drugače kakor število izdanih knjig govore naklade. V najbolj ugodnih letih je šlo letno do 200.000 slovenskih knjig med ljudstvo na Goriškem, v Trstu in v Istri. Ako upoštevamo tudi bolj suha leta, smemo trditi,

da sta v zadnjih dvajsetih letih okoli dva milijona slovenskih knjig našla pot do slovenskega bratca v

Julijski Krajini, povprečno tedaj po pet knjig na vsakega Slovence. V tem pogledu niso torej primorski Slovenci zaostali za svojimi brati v Jugoslaviji, ki so imeli vse, da prav vse pogoje za popolnoma prost razvoj in razmah. Vprav dejstvo, da je naš narod za mejami pogrešal to svobodo, je bil glavni razlog, da se je kljub vsem težkočam ali morda zaradi teh težkoč takoj bujno razvila samonikla knjižna produkcija.

Značilno je tudi, da obstaja o knjižni in revjalni publicistiki v Julijski Krajini popolna bibliografija, kakršno pogrešamo vsaj za knjižne izdaje tostran meje še vedno.

Primorske knjižne publikacije nudijo največjo petrost; morale so pač zadoščati vsem potrebam našega tamošnjega naroda. Ako upoštevamo celotno število knjig, odpade petina na molitvenike in druge nabožne publikacije ter ena šestina na razne koledarje in koledarke. Šolskih in drugih učnih knjig je nekaj nad 60. Ljudski izobrazbi je bilo namenjenih okoli 90 knjig, med katere smo uvrstili tudi razne zakone in volilne rede. Leposlovje obsega 210 del, od teh je ena sedmina posvečena mladini.

Glede vrste knjig je posebno poučna specifikacija za posamezna leta. V prvih povojnih letih, ko je bil uvoz slovenskih knjig iz Jugoslavije še neoviran in ko se Goriška ni še opomogla od vojne vihre, ki je prej tam divljala, odpade levji del publikacij na šolske knjige, Da, celo uradne publikacije (zakoni in podobno) držijo ratnoteže leposlovnim knjigam. Po nastopu fašistične vlade se je slika docela izpremenila. Število šolskih knjig rapidno pada, saj je leto 1923 prineslo konec vseh slovenskih ljudskih in srednjih šol. V naslednjih letih je izšlo le še nekaj učbenikov in slovnic, ki naj bi služile Italijanom pri učenju našega jezika. Danes se poučuje naš jezik samo na lani zopet ustavnjenem učiteljišču v Tolminu.

Ko se je mejta hermetično zaprla za uvoz slovenske knjige, je bila naravna posledica ojačana knjižna produkcija v sami Julijski Krajini. Prirastek je bil posebno jak po ukinitvi slovenskih periodnih publikacij. Tudi število mladinskih knjig se je znatno povečalo. Značilen za to dobo je zlasti abecednik »Prvi koraki«, ki je izšel naprej kot tendenski prilog »Edinstvo« in »Novic« in nato kod samostojna mladinska knjiga, da bi imeli tako starši možnost učiti svoje otroke čitati v lastnem jeziku.

Vše večjem tempu kakor leposlovne knjige pa je rastlo število nabožnih publikacij, zlasti molitvenikov.

Veliko število molitvenikov in drugih nabožnih publikacij ne priča torej o posebni pobožnosti naroda pod Italijo, temveč je le živa silka tamošnjih razmer in prilik.

Takšna je kvantitativna slika knjižne publikacije, kakšna pa je kvalitativna?

Za karakterizacijo prilik, naj citiram besede, ki ih je leta 1927 napisal pisatelj France Bevk:

»Dejstvo, da so razmere polje kulturnega udejstvovanja zožile, je le povečalo žejo po knjigi.«

Če se meri kultura naroda ne po sistemu, kar so njih najboljši sinovi ustvarili, ampak po tem, v koliki meri se med množico pojavlja žeja po duševni hrani, to je po knjigi, se smemo (Bevk misli tu primorske Slovence) danes prispetati med najbolj kulturne narode Evrope.

Žeji po knjigi, ki se je pojavila, je bilo treba ugoditi. Domače in društvene knjižnice so bile učene, knjižnih zalog ni bilo več. Meja je bila zaprta, toda tudi ob času, ko je bilo pošiljanje knjig najlažje, ni dotekla v isti meri kod nekdaj. Naše kulturno življenje ni imelo z ostalim, večjim delom našega naroda skoraj nič več skupnega, nova knjiga je začela rasti pri nas.«

Tako je pisal France Bevk že leta 1927. Za poznejšo dobo veljajo te besede še v večji meri, kajti leto 1927 je prineslo konec vseh naših prosvetnih društev in naslednje leto konec vseh listov in revij. V danih razmerah ni bilo važno, kdo bo pisal in kako bo pisal, temveč ali bo pisal in kaj bo pisal in ali bo knjiga po ceni, tako da jo bo občinstvo, ki ga sestavlja skoraj izključno same kmetski in delavski sloj, lahko kupovalo.

Iz tega stališča je treba presojati zunanjeno opremo in vsebino primorskih publikacij. Toda če tudi so bili ti kriteriji merodajni, vendar ne smemo zamolčati, da se je tupatam v tem pogledu pretiravalo in da je marsikatera knjiga in knjižica, zlasti taka, ki je bila namenjena mladini, izšla v obliki, ki je namenu samemu v kvar. Zato moramo tem bolj hvaliti one založnike, ki so kljub vsem težkočam znali obdržati primerno višino glede oblike in vsebine. To velja predvsem za »Našo založbo« v Trstu ter za »Goriško Matico«, in za književno družino »Luč«. Zlasti zadnji dve založbi sta vedno gledali na to, da sta po možnosti izdajali izvirne leposlovne in poučne spise domaćih pisateljev in tudi prevode, ki so izšli v teh dveh založništih, so preskrbeli domaći pisci.

Ob koncu svetovne vojne je bila knjižna produkcija v Julijski Krajini enaka ničli.

V to ledino je prva zasadila lopato Narodna tiskarna v Gorici, pod katere okriljem se je nekaj let pozneje rodila najbolj reprezentativna in najplodovitejša založniška družba Julijske Krajine v povojni dobi, »Goriška Matica«.

Iz kroga okoli Katoliškega tiskovnega društva v Gorici, katero prvotno ni posvečalo posebne pažnje izdajanju knjig, je nastala l. 1924. kot tekmeč Goriške Matice »Goriška Mohorjeva družba«. Ta razdor pa je imel tudi dobre posledice. Konkurenca je siliła obe družbi, da sta skušali druga drugo prekašati po številu, vsebinu in opremi svojih edicij. Glede izbire, vsebine in opremi knjig je odnesla zmago Goriška Matica. Goriška Mohorjeva družba pa jo je vsaj v konjunkturnih letih prekašala po knjižni nakladi.

Leta 1921. se je ustanovila v Trstu »Naša založba« z namenom, izdajati dobre leposlovne in znanstvene slovenske knjige v lepi opremi. Ker ni bila gmotno zadostno podprtta, je že od vsega začetka hiral, dokler je ni absorbiralo Katoliško tiskovno društvo.

Spomladi 1927 se je takisto v Trstu osnovala pod okriljem tiskarne »Edinstvo« književna družina »Luč«. To založništvo si je stavilo nalogu izdajati dvakrat na leto po eno serijo treh knjig. Vsaka serija obsega izvirno slovensko povez domačega pisatelja, prevod iz tujje (po možnosti slovenske) literature s primernim uvodom in komentarjem ter poljudo znanstveni zbornik »Luč«. Zaradi težkoč, na katere so v poznejši letih natele slovenske publikacije, je doslej izšlo deset serij. Zadnji zbornik »Luč«, ki ne nosi več prvotnega značaja arhiva za naše primorske probleme, je čakal skoraj dve leti na odobritev od strani pristojnih oblasti.

Sredi leta 1929 je začela tiskarna »Edinstvo« izdajati »Biblioteko za pouk in zabavo«, da bi z njeno pestro vsebino vsaj delno nadomestila ukinjene družinske in leposlovne revije. Do danes sta izšla že 22 zvezke te bibliotekе. Podoben namen zasleduje založba »Sigma« v Gorici, ki je emanacija Katoliškega tiskovnega društva in ki je že izdala več knjižic leposlovne in poučne vsebine.

Takšna je bilanca o knjižni produkciji v Julijski Krajini. Bolj žalostna je bilanca periodnih publikacij. V naslednjem se hočemo omejiti samo na revije.

Tudi revije nosijo pečat časa in kraja, kjer so nastale.

To ne velja samo glede »Uradnega lista« ki je izhajal kmalu po aneksiji, in razne stanovske revije, kakršne so bile »Pravni Vestnik«, »Učiteljski list« in »Zbornik svečenikov sv. Pavla«, temveč tudi za razne strokovne časopise (»Gospodarski liste« in »Gospodarski vestnik«) ter v dogajšnji meri tudi za leposlovne, družinske in mladinske revije. Morda je v tem pogledu najbolj značilna mladinska literatura. Priloge »Edinstvo« in »Novic« z abecednikom za otroke smo že prej ome-

nili. Šolska oblast pa je skozi dve leti izdajala mladinski časopis »Primavera Giuliana« (Julijnska pomlad), kateri je za slovensko deco prinašal posebno didaktično prilogo, ki je vsebovala vso učno snov za slovenske šole od verouka do petja in telovadbe.

Sicer pa moramo na Primorskem iskat začetki nove povojne slovenske mladinske literature.

Saj je »Naš rod«, ki ga izdaja tukajšnje učiteljsko udruženje, po ustroju, vsebinu in sotrudnikih dejansko le nadaljevanje v Julijski Krajini prej izhajajočega »Novega roda«, ki je obenem z »Učiteljskim listom« moral prenehati, ko je bila organizacija naših učiteljev na Primorskem razpuščena.

Podrobno velja tudi glede ženskih revij. Leta 1927 so izhajale na Primorskem kar trije ženski mesečniki. Ostala dva je preživel »Ženski svet«, ki je vztrajal do začetka 1929, ko so bile ukinjene vse slovenske revije sploh. Zato pa ni list prenehal izhajati, temveč se je preseil tostran meje, kjer je že imel velik krog čitateljic.

Tudi družinski mesečnik »Mladika« je prvotno izhajal v Gorici in se je šele po tretjem letniku preseil v Jugoslavijo.

Vsej bujno cvetoči slovenski periodni publicistiki, in sicer revijam in listom, je pripravil nasilno smrt kraljevi ukaz od 26. februarja 1928., ki je zahteval, da morajo vsi odgovorni uredniki biti vpisani v uradni seznam žurnalistov. Slovenski uredniki so zaprosili za vpis, toda fašistični časnikarski sindikat jih je zavrnih, sklicujuč se na člen 5 omenjenega tisti, ki je kakorkoli deloval proti nacionalnemu (seveda italijanskemu) interesu. Ker ni bil noben Slovenec vpisan v uradni seznam, a brez priznanega urednika ne sme nobena revija izhajati, so morale tako prenehati vse tedaj še izhajajoče slovenske revije: leposlovna in družinska mesečnika »Naš glas« v Trstu in »Naš čolnič v Gorici, »Ženski svet« v Trstu, mladinski mesečnik »Jaselce« v Gorici, »Pravni vestnik« in »Gospodarski vestnik« v Trstu ter »Zbornik svečenikov sv. Pavla« in knjižno informativni mesečnik »Staničev vestnik« v Gorici.

Po posebnem posredovanju bivšega poslanca dr. Besednjaka pri načelniku vladje je leta 1929 začel izhajati družinski mesečnik »Družina«, kateri pa je imel kratko življenje, kajti že s koncem 1930 je moral prenehati. Od tedaj dalje nimajo Slovenci v Italiji nobene periodne publikacije več. Na tem dejstvu ne izpreminja ničesar niti skromni nabožni mesečnik »Svetogorska kraljica«, ki so ga letos začeli izdajati italijanski patri na Sv. Gori pri Gorici. Listič nima nobene literarne ali druge vrednosti, ker je v pravem pomenu besede samo reklamna publikacija od 400 letnic samostana na Sv. Gori, kjer gospodarijo sedaj italijanski redovniki.

Dr. Lavo Čermelj.

NOVE KNJIGE I ČASOPISI

Uredništvo je primilo ove knjige i časopise:

Prof. Ante Defrančeski: Kako uvodimo učenike u povijesnu nastavu, Zagreb, 1938, str. 24, cijena 5 din preštampano iz »Napretka«.

Mali Istranin — br. 2 god. X, listopad 1938. Urednik i izdavač Ernest Radetić, Krajiška 12, Zagreb. Ovaj broj, medju ostalim, donosi: Berba v Istri od Prikordana, priču Znamenit čovjek, pjesme A Radanovića, Gabrijela Cvitana, Rikarda Katalinić Jeretova i Šime Fučića. Barba Rike objavljuje crticu Dva fotočića. Klok i Jožič nastavljaju svoje pustolovine. Razne manje rubrike (Diečje novine, Priroda, Zvjezdarništvo, Zdravje, Iz stranih zemalja, Razno). Naši mladi saradnici vrlo su zanimljivi. A naš tradicionalni Jurič nastavlja i u ovom broju svojim pošalicanama.

List je namijenjen istarskoj dieci u emigraciji da ne zaborave Istru, i domačoj dieci da upoznaju i uzljube Istru.

Napredak, časopis za pedagogiju — br. 8. god. LXXIX, oktobar 1938. Glavni urednik dr. S. Čajković, urednici Josip Demarin i dr. S. Pataki. Cijena 70 din (škole 60, a članovi JUU i HPKZ 50 din). Adresa: Zagreb. Učiteljski dom, Trg Kralja Aleksandra 1.

Od naših pedagoških pisaca donosi ovaj broj iedan praktičan rad Ante Defrančeskih i ekipa praktičan rad Mate Demarina, no podacima iz vremena njegova službovanja u Istri i više književnih prikaza urednika Josipa Demarina.

Popotnik časopis za sodobno pedagoško, jubileina številka ob 60 letnici, glavni urednik Metod Kumeli, cena 50 din na leto Ljubljana.

U tei jubileini številki piše naš rojak Josip Ribičić, urednik »Našega roda«, dališi članek o slovenskem mladinskem slovstvu v dovojni dobi.

Mali ženski svjet, — br. 10. listopad 1938. urednica Milka Martelanc, Ljubljana, Tavčarjeva 12. izlazi iedan put mjesečno, godišnja pretplata 48 dinara, donosi i krovni arak u svakom broju.

Soko na Jadranu, glasnik sokolskih žup Split, Zadar—Šibenik i Sušak—Rijeka. Broj 10. god. XIII, urednik Stipe Vrdoljak, Split, Sokolski dom. Često donosi vijesti o Istri.

Izbor najboljih savremenih članaka, br. 10. god. III., urednik Jova Kuzmanović, Borovo, izlazi svakog 25-og u mjesecu, godišnja pretplata 60 dinara, pojedini broj 6 Din.

Slovenski Prehled, zbornik za upoznavanje političkega, socijalnega i kulturnoga života slovenskih država i naroda — br. 8 god. XXX, Praga direktori A. Frinta i J. Slavík.

Slovenska mladina — mladinski list za leposlovje in kulturna vprašanja — izhaja vsakega prvega v mesecu. Odgovorni urednik je Ivo Grahor. — Celoletna naročnina za 8 številk 14 din, polletna 7 Din. Posamezna štovlka stane 2 Din.

MATE VLAČIĆ I A. STARČEVIĆ

NAŠA OMLADINA

STREPNJE BEZ RAZLOGA

Kada su formirane prve naše omladinske sekcije, naišlo se na mnogo toga, što je ometalo njihov pravilan razvitak. Ove su smetnje često bile izazvane od strane samih omladinaca, a često, i to mnogo češće, od strane naših starijih emigranata. Primjeri, da se iz beznačajnih propusta pojedinih predstavnika emigrantske omladine stvarala suvišna uzbuna (i to uzbuna, koja je bila tendenciozna), nijesu osamljeni. Ali ovi su primjeri isto vrijeme i karakteristični s obzirom, da se ni u ovim vremenima, koja iziskuju najviše jednodušnosti ne možemo otrgnuti od težnje da viečito stvaramo neke intrige i spletka-rene, koja za naš pokret u većini slučajeva nijesu od nikakvog značaja. Kritika rada je svakako neophodno potrebna. Ali ako se želi podvrći objektivnoj kritici jedan rad, ili pokret, onda se u podnjednokoj mjeri moraju imati u vidu i uspjesi ovoga rada ili pokreta, a pogotovo ondje gdje su ti uspjesi vidljivi za svakog razboritog čovjeka.

Danas se nalazimo u takvom položaju, u kojem je više nego ikada potrebna sveukupna saradnja svih emigranata. A umjesto da budemo jednodušni i kompaktni, mi se ovdje svadimo i natežemo oko stvari, koje sa našim problemom nemaju nikakve veze. Ovo naročito spominjem u vezi sa pokretom emigrantske omladine, koja bi željela da bude poštovana, od neemigrantskog dielovanja pojedinaca, koji su radeći konstantno na ovom »polju rada« stekli već toliko rutine, da im treba odati pri-znanje.

Sve ukazuje na činjenicu, da mnogi naši »uvaženi emigranti« ne shvaćaju suviše ozbiljno važnost naših omladinskih sekcija i omladinskog pokreta uopće. Mnogi smatraju, da ih omladina hoće jednostavno istisnuti i zamijeniti. Jedan od istaknutijih emigranata izjavio je doslovno: »...ne smijemo dozvoliti da nam omladina jaši na grbač!« Ovaj prijatelj omladine imao je priliku, da se uvieri o neopravdanosti svoje mudre izreke, jer mu ova omladina na koju se to odnosilo, sigurno neće nikad više »jašti na grbači«. Žalosno je, da imade ljudi i to ljudi, koji za sebe tvrde, da uistinu rade u korist svojega naroda, a koji ne pokazuju nikakvog razumijevanja za pokret omladine. Ali iš je mnogo žalosnije, da imade ljudi, koji svjesno rade protiv ovoga pokreta, rade protiv svoje omladine, za kojom su unatrag par godina kukali, da je nema. Vjerojatno oni hoće, da se rad omladine usmjeri u pravcu nji-hovog ličnog shvatnja, koji sa našom emigrantskom ideologijom nema nikakve veze. Oni hoće da budu nekakvi nametnuti čuvari omladinskih idea.

Iz ovoga, a i iz mnogo drugoga, koji Prochaskovi knjizi »Jihoslované v Italii«

oni nikako neće moći, a i ne mogu shvatiti, proizlazi cijelo ono nerazumijevanje omladine. Ali kako bilo, jedno je jasno: omladina stvarajući svoj pokret ne unaša u naš emigrantski život jaz između dvaju shvatnja. Oduvijek je tako bilo, da je omladina svakog vremena živjela sa svim društvenim, političkim i kulturnim zbivanjima i da su se svi dogodaj manje više održavali i na samoj omladini. Niko ne može osporiti pravo omladini, da se bavi sa problemima, koji su po njenom shvatnju, za nju od vitalnog značaja. Niko ne može zabraniti omladini, da ona tretira svoja pitanja, na način koji je možda nekoj nepočutan, ili im se iz bilo kojega razloga ne svidja. A da se razbistre još nekoj pojmovi o »nazorima omladine«, treba napomenuti, da i ovde u većini slučajeva postoji jedna velika zabluda. I to utočilo što se nema u vidu, da je jedan odredeni pogled na svijet, jedan odredeni nazor ili odredeno uvjerenje, da je sve to lična stvar pojedinca. Pa ma koliko se misla onim individualnim naziranjima ne slagali (i to ne slagali kao pojedinci, koji opet imaju svoje lične nazore), ova činjenica ne smije ni u kojem slučaju biti pre-sudni faktor, koji bi imao utjecati na naš omladinski pokret.

Danas je emigrantska omladina svjesna da je za uspjeh svake naše akcije potrebna jednodušna saradnja svih emigranata, danas ta omladina pokazuje zdravi razbor u rasudjivanju našeg položaja. Mi smo u mnogo slučajeva bili svjedoci raznih ličnih razmimoilaženja među starijima, imali smo prilike da se uvjerimo o posljedicama, koje su proizašle iz ovog trivenja, ali u interesu našeg omladinskog pokreta mi ne možemo dozvoliti, da se to ponovi i sa nama.

Jedan cilj, kojega mora imati u vidu svaki omladinac i svaki ispravni emigrant koji istinski teži, da bude koristan narodu iz kojega je potekao, mora da potpisne u pozadinu sva ona lična razmimoilaženja, na koja se često i suviše tendenciozno ukazuje.

Omladinac I. B.

DIPLOMA.

Diplomirala je na pravnom fakultetu u Zagrebu gđica Nada Barbalić, kćerka uvaženoga kulturnog radnika gosp. Frana Barbalića, bivšeg školskog nadzornika u Puli i Poreču u Istri. — Čestitamo!

ČEŠKO POROČILO O ČERMELJEVI

KNJIGI

Stev. 9—10 časopisa za telesno in na-ravno vzgojo »Sokol« ki ga izdaja praški Sokol, je prenesel poročilo o Čermeljevi knjigi »La minorité slave en Italie« in o Prochaskovi knjizi »Jihoslované v Italii«.

ISTRÀ SE MIJENJA
XVII. JEDAN DAN U ARSIJI

Opet ugali. Veliki dio Istre je postao poljem za bušenje, za istraživanje gdje ima toga crnog dijamanta. Na mnogim stranama se vide kosturi naprava za bušenje, u raznoj udaljenosti od mesta gdje se ugali već kopa. Čelični svrda probija naše hiljade godina mirne i uspavane skase i litice. Mirna raška dolina izmjenila je svoj lik, ušće Raše je postalo jedna ogromna radionica. Veliki medjunarodni parobrodi oru brazde kroz vijugasti raški kanal i donose iz Holandije i Njemačke nove velike sprave i orudje, pumpe, dijelove električnih centrala, a iz Jugoslavije ogromne količine drvenih balvana. Veliki parobrodi, ponajviše talijanski, ali svakodnevno i po neki jugoslovenski, odnose otuda tri hiljade tona uglja dnevno. More je produbljeno na onim mjestima gdje imaju oni parobrodi da pristanu, bageri su izvadili velike količine mulja i kamena i odnijeli sve na dublja mesta. A Raša je toliko regulirana, da joj je višak vode oduzet i ne će za dugo donijeti toliko mulja.

Dok ja nešto mrmljam o čudu koje se tu dogodilo i dogadja i ostajem zapravo veličinom i velikopoteznou onih radova koji su već izvršeni i onih koji se dalje vrše, moja djeca, koja ne znaju da je taj kraj nekad i drukčije izgledao, veselo me ismješivaju. Idemo stazom iz Štajlja uz novo iskopan kanal prema novome gradu Arsiji. Lijeko se pruža još uživajek siroka plitka voda barbarskoga Piska gdje sam s ocem prije trideset godina gripom hvatao ugovore. Ali tog barbarskog Piska više zapravo i nema. Od njega ravno prema Štajljama preko mora napravljen je zid i nasip. Na svaku obalu Raše, na samom ušću, podignuta je po jedna nova zgrada. To su pumpe. One će brzo, kažu još ove jeseni, osušiti Pisak i dugu dragu Salušnicu što ide od ušća Raše prema sjeverozapadu do staroga sela Kokoti, gdje su prije bile tri siromašne seljačke kuće na obronku brijege, a gdje je danas na samom kraju Salušnice u dolini izmedju bregova podignut potpuno nov moderan grad, Arsija. Vode sa Piska i Salušnicu već su zatvorene i izolirane. One će se pumpama prenijeti u korito regulirane Raše i u novi uski kanal sagradjen izmedju Štajlja i Arsije za vezu novoga grada s morem. Dobit će se tako nekoliko kva-

dratnih kilometara novoga plodnoga zemljišta. Arsia će imati kuda da se širi. Stvorit će se druga naselja možda površarska i zemljoradnička. U prvoj i jedinoj svojoj noveli koju sam napisao još u IV. razredu gimnazije (»Kapurul Graga«), objavljena je u hektografisanom listu »Naprijed« djaka pazinske gimnazije 1914 kad su urednici bili Angelo Cerkenik, Ivan Ladavac i Ivan Šverko) stavio sam u usta svoga suludastoga junaka viziju kako će lijepo biti kad to more moga rodnova kraja bude pretvoreno u plodnu zemlju, i ta utopija postaje jednim dijelom stvarnost: more se pretvara u zemlju. A da će ta zemlja biti neobično plodna, pokazuju nam mali vrtići uz kuće kuda prolazimo, puni bujnog zelenog povrća, znalački odnjegovanog.

Dok tako gledam nasipe, pumpe i vodu gde se igraju jata sitnih ceula (cepahalusi, čifal) iznad nas sa zaglušujućom bukom juri rudnički vlak, stotina malih vagona punih uglja. To je ugali koji se doprema u vagonima iz rudnika u pranionicu uglja (lavaria) na Štajljama gdje se sortira i otprema dalje na stovarište za ukrcavanje na Brščici. Velik broj radnika bosih, sa zavrnutim hlačama do koljena rade nešto u daljinu na kanalu, a jedan talijanski trabakul raskrcava pred nama mašinerije za novu vlastitu rudničku električnu centralu. Uz stazu kuda idemo teku crne katranisane vodovodne cijevi. Vidi se da su radjene na brzinu, jer nisu ni u zemlju zakopane. Jedna žena sjedi na kamenu uz cijev, prede vunu i čuva ovce. Obučena je po labinski, seljački. U ušima su joj velike starinske »špingule«. Željan sam njene riječi, nazivljem joj dobro jutro i pitam je što rade oni kod broda:

— Raskrcivaju, raskrcivaju, odgovara ona.

— A oni tamo preko, bos?

— A ne znam, nisan bila tamo.

Kad smo došli bliže vidjeli smo, da oni tamo preko učvršćuju nasip kanala da ne propušta vodu. Zemljani zidovi kanala učvršćuju se kamenom, nasipi se dižu u vis. Kanal dug 5 kilometara, od Štajlja do Arsije već radi. Prolaze njime motorne barke, postoji čak i motorna poštanska pruga, a mogu da udju u nj i brodovi sa stotinu i više tona.

Već smo u Arsiji. Prvi susret u novom

VIJESTI IZ ORGANIZACIJA

Godišnja skupština Omladinske sekcije društva »Istra« u Zagrebu

U nedjelju 6 XI 1938 u 10 sati prije podne odžat će O. S. svoju redovitu godišnju skupštinu u društvu »Istra«, Žerjaviceva 7 (dvorište) sa slijedećim dnevnim redom:

1. Pozdrav pročelnika
2. Izvještaj tajnika
3. Izvještaj blagajnika
4. Izvještaj knjižničara
5. Izvještaji podsekcija:
 - a) Izvještaj zidnih novina
 - b) Izvještaj tamburaške podsekcije
 - c) Izvještaj sah-podsekcije
 - d) Izvještaj dječje podsekcije
6. Izvještaj nadzornog odbora i davanje apsolutorija starom odboru
7. Biranje novog odbora
8. Eventualije.

Umoljavaju se članovi da prisustvuju u što većem broju. Odbor

BIVŠIM ARSENALSKIM RADNICIMA!

Primamo: Svi bivši radnici austro-ugarskog arsenalu u Puli i Tivtu upozorjuju se neka pribave dokaze o stalnosti, odnosno o službi preko 10 godina, i neka se s tim dokazima prijave društvu »Istra« u Zagreb (Žerjaviceva 7). Odboru za zaštitu prava bivših arsenalskih radnika.

Prijaviti se mogu lično ili preporučenim pismom.

Da ne moramo odgovorati na pojedina pisma, obavještavamo ovim putem da se ovaj odbor brine za sve radnike bili iz Pule ili Tivta, a istovremeno molimo sve zainteresirane radnike da s punim pouzdanjem povjeravaju svoja zakonski stecena prava ovom odboru, jer ovaj odbor ide za tim da bez ikakvog iskoristavanja pomogne bivšim arsenskim radnicima.

Odbor za zaštitu prava bivših ars. radnika

† Inž. CIRIL ŽNIDARŠIĆ

V Ljubljani je umrl redni univerzitetni profesor na tehnički fakulteti inž. Ciril Žnidaršič.

Rojen je bil u Ilirske Bistrici dne 3 avgusta 1882 kot sin gimnazijalnega profesorja. Po srednješolski studijih se je posvetil tehničnom studiju ter je diplomiral z odliko na gradbenem oddelku visoke tehnične šole v Gradcu. Leta 1925 ga je kotač oblastnega hidrotehničnega oddelka v Splitu povabil profesorski zbor naše tehničke fakultete za izrednega profesorja in mu poveril znanstveno organizacijo dela na teji stolici. Poleg intenzivnega znanstvenega učenja je njegov imenom povjeravaju vojsku za ustvaritev hidrotehničnega laboratorija v Ljubljani. Sožaljel

ODGOVOR GOSPODINU CILIGI

Moje mišljenje o kompleksu ličnosti gospodina doktora Ante Cilige je staro dvadeset godina. Ono je došlo do izražaja u lanjskom feljtonu o razgovoru s njime. Već sam lani naglasio da je Ciliga uobraženi fantasta, izrično sam naveo da on ne zna što da uradi sa sobom, pokazao sam, kako sam se poljubio sa njime sa ustezanjem na njegov izričan zahtjev. Meni ga je i lani, kao i cve godine žao, jer je on ipak naš, ako hoće baš i »ščavun«, — ali je on na žalost već dvadeset godina neizlječiv i plitkouman megaloman, koji zauzima poze, koje mu ne odgovaraju.

Mate Balota

gradu je ugodan. Igraju se neka djeca na ulici i govore hrvatski. Prolazimo kroz dvije glavne ulice, koje se sastoje iz 120 potpuno jednakih kuća. Svaka kuća ima po četiri radnička stana. Stanjuje tu oko 500 rudara, što za ukupan broj 7000 nije tako mnogo. Iza kuća su vrtovi za povrće i voće. Svaka radnička obitelj ima malu parcelu. Povrće je bujno i lijepo, gajeno sa različitim znanjem i brizljivošću, ali u glavnome dobro. Kuće su sagradjene solidno, ukusno i lijepo, od kamena i cementa, sve su na jedan kat, sa mnogim lukovima, koji daju život inačicu jednoličnom izgledu ulice. Jednoličnost nije nigdje prekinuta nekim dučanom ili prodavaonicom. Samo je jedna tabla zanatljska: krojač. Središte mesta je na kraju obih ulica. Tu je gradskna kuća, nova crkva, kavana, zadržana krčma (dopolavoro) za radnike i na drugoj strani za činovnike rudnika. Tu je zadružna mješavina, zadružna trgovina i mesarnica. Vrlo blizu ovog centra, na obronku iznad grada je ulaz u šaftu. Promet je živ, autobuska veza sa glavnom linijom Rijeka—Pula, mjesni promet između Arsije i Labina oduzimaju novome gradu monotoničnu rudarsku naselja.

Država se pobrinula da novi grad dobije i inače na značaju. Rudnički predio sa selima koja se tu nalaze zapadno od ceste Labin—Trget, odvojen je od labinske općine i pripojen je novoosnovanoj općini Arsiji. Labin u tome administrativno gubi, — ali je užasno mnogo dobio na prometu, — Arsija dobiva.

Objedujemo u činovničkoj menzi. Objed je dosta jeftin, vino je vrlo jeftino, 2,20 lira litar i dobro, kao i svuda u Italiji, samo su porcije jela nešto male za nas koji smo navikli na obilje mesa u panonskoj ravnici.

U jedan sat je smjenjivanje radnika u okнима. Idemo tamo. Izlaze rudari sa svjetlijkama, sjedaju u kamione i zatim drugi ulaze. Dolaze sa svih strana. Kamioni prenose radnike iz Kršana, iz Pazina, iz Kanfanara, Sv. Vinčenta, iz Vodnjana i Pule i sa svih mesta koja se nalaze na tim linijama. Dugi redovi kamiona sa prikolicama odlaže i dolaze. Prostor pred rudarskim oknom se puni. Pale se svjetlijke. Ljudi čekaju na svoj red, da se spuste pod zemlju. Lijepa lica tih ljudi su bljeda i umorna, sumorno svečana i dostojanstvena. Od ove hiljadne, koja će se sada spustiti dolje, i razmiliti sa svojim svjetlijkama, u teškim okovalnim cipelama, po sitnim tamnim hodni-

cima rudničkog labirinta, možda već sutra ne će biti svi živi. U toku slijedećih mjeseci će sigurno više no jedan od njih ostati u svome rovu. I moja žena misli na sudbinu tih junaka rada i već joj se niz obraz kotrljaju suze. Radnici nam prilaze, mnogi od njih nas poznaju neki su nam drugovi iz djetinjstva. Njihov govor je jednostavan, topao, neposredan. Pozdravljaju rodbinu koju ćemo vidjeti prije njih, jedan od njih da će pozdravljati majku.

Seljaci iz Raške doline, sa Pazinštine i Puljštine, dobrili mili ljudi naši, ostavili su polja i stada i šume, oni sa malo zemlje i oni bez zemlje, siedinili su se u veliku jednaku masu rudarskih radnika. Iz stotine raznih selja i zaselaka dolaze ovamo, ništa ih ne bi bilo tamo prikljupilo i siedinilo kao ovaj zajednički rad. Svakoga dana putuju u istim kamionima skupa, tresu se na drvenim sjedalima, sakriveni zastorima od prolaznika. Rijetko vide sunce, jer rade li noću mraju danju da spavaju, a rade li danju nekoliko sati na putu provode u pokrovim i zastrtim kamionima.